

PĀRAMĪ – DOKONALOSTI

„Práce pro blaho druhých.“
Sutta-nipāta

Je deset transcendentních dobrých vlastností, které se v pálijštině nazývají *pāramī*, a které každý *bodhisatta* pěstuje, aby získal nejvyšší osvícení - *sammā-sambuddhata*, Jsou to:

- štědrost (*dāna*),
- morálka (*sīla*)
- odříkání (*nekkhamma*),
- moudrost (*paññā*),
- energie (*virīya*),
- trpělivost (*khanti*),
- opravdovost (*sacca*),
- rozhodnost (*adhitthāna*),
- dobrotivost, (*mettā*)
- a rovnocennost , vyváženost (*upekkhā*).

Podle komentáře *Cariyā-pitaky* jsou *pāramī* ony dobré vlastnosti, které jsou pěstovány se soucitem, řízeny rozumem, neovlivněny sobeckými motivy a neposkvřeny špatným názorem a všemi pocity samolibosti.

Činy *bodhisattvy* jsou absolutně nesobecké, jelikož jsou inspirovány jedině soucitem ke všem bytostem. Tak neomezena je jeho láska a tak všechno prostupující je jeho nekonečný soucit, že bez ustání během řady jeho nespočetných životů se snaží zmírnit utrpení, povýšit k vyšší úctě chudého a nízkého, a pomoci potřebnému všemi možnými způsoby.

Nehledá potěšení v nestřídmosti, pokud jeho méně šťastní bratři a sestry jsou ponořeni do bída. Aby zmenšil utrpení, neváhal by obětovat svoje nejmilovanější vlastnictví - nevyjímaje samotný život, jak ukazuje příběh ve *Vyāghrī-jātace*.

Se srdcem plným soucitu pracuje pro blaho a štěstí všech bytostí, ač je vždy veden rozumem. Je šlechetně obdařen všemi podstatnými vlastnostmi jak rozumu, tak citu v jejich plném rozvoji, vlastnostmi, které jsou věnovány službě světu ve velkém.

Ve své službě druhým *bōdhisatta* není aktivizován přáním po moci nebo světském vlastnictví. Jelikož ví, že dobrá pověst přichází nevyhledávána k tomu, kdo si ji zaslouží - proč by ji sledoval?

Ve svých motivech je plně altruistický a egoismus nehraje žádnou roli v jeho nezištné činnosti.

„Ať si přívrženci i mniši myslí, že jsem toto vykonal sám. U každé práce, velké či malé, ať uvádějí mne. Taková je snaha pošetilce. Jeho přání i pýcha vzrůstá,“ konstatuje *Dhammapada* (v. 74).

Tak úzké a sobecké snahy do mysli *bodhisattovy* nevstupují.

DĀNA

Dāna neboli štědrost je prvou *pāramī*. Dárci poskytuje dvojí přínos: utlumení nemorálních myšlenek sobectví a současně rozvinutí čistých myšlenek nesobectví. „*Žehná tomu, kdo dává, i tomu, kdo bere.*“

Bodhisatta se nestará, zda podarovaný opravdu v nouzi je či není, neboť jeho jedním účelem pěstování štědrosti - tak jak činí - je vyloučit žádostivost, která v něm leží skryta. Radost ze služby, její průvodní štěstí a zmírnění utrpení, jsou druhým přínosem štědrosti.

V šíření své lásky s abnormální štědrostí nečiní rozdíl mezi jednou bytostí a druhou, ale užívá rozumného rozlišování v této štědrosti. Jestliže například opilec by hledal jeho pomoc a jestliže by byl přesvědčen, že opilec by jeho daru zneužil, *bodhisatta* by ji bez váhání odmítnul, neboť pak špatně umístěná štědrost by nevytvářela *pāramī*.

Kdyby někdo hledal jeho pomoc pro poctivý účel, potom místo předstírání nutného vzezření důstojnosti nebo projevu falešné okázalosti, jednoduše by vyjádřil svůj hluboký závazek za poskytnutou příležitost a ochotně a skromně by poskytl veškerou možnou pomoc. Nikdy by ji však nepovažoval za svoji zásluhu, jako výhodu poskytnutou druhému, aniž by se vůbec někdy díval na člověka jako na svého dlužníka za poskytnutou službu. Zajímá se pouze o dobrý čin, nikoliv však o cokoli z něho vyvěrajícího. Neočekává za to žádnou odměnu, ba ani netouží po růstu dobré pověsti z toho.

Bodhisatta, ač vždy připraven pomoc poskytnout, zřídka -jestli vůbec - se sníží, aby nějakou požadoval. *Brahmadatta-jātaka* (c. 323) vypráví, že jednou *bodhisatta* žil asketickým životem v parku jistého krále, který jej denně navštěvoval a staral se o jeho potřeby. Po dvanáct dlouhých let vsak se zdržoval toho, aby požádal o laskavé věnování páru sandálů a slunečníků z listů, ač byly tak nicotné.

Když se ho král na jeho zvláštní, ale skromný postoj dotázal, odpověděl:

*„Ti, kdo prosí, pane Pañcālo, jsou ochotni plakat,
ti, kdo odmítají, jsou náchylní opět plakat.“*

Hojně rozdává druhým, bez ohledu na kastu, vyznání nebo barvu, i když pro sebe nazpět nic neočekává. Typický rys jeho mysli je dokonalá spokojenost, tak jak o ní přemítal básník Edward Dyer:

*„Někteří mají příliš mnoho, a přece touží,
já málo mám a víc už nehledám,
oni jsou jen chudí, ač mnoho mají,
a já jsem bohat se jméním malým.“*

V *Kanha-jātace* (c. 440) se vypráví, že Sakka, přiváben příkladným, ctnostným životem *bodhisatty*, navštívil jej a nabídl mu splnění prosby. Když přistoupil na Sakkovu laskavou žádost, přál si následující:

1. Kéž nechovám žádnou zlobu nebo nenávisť ke svému sousedu!
2. Kéž nejsem žádostivý majetku mého souseda!
3. Kéž v sobě neudržuji žádnou osobní náklonnost vůči druhým!
4. Kéž mám duševní vyrovnanost!

Vysoce zklamán, ač plný obdivu k projevenému nezájmu, prosil ho Sakka, aby si vybral splnění jiné prosby. Ten odpověděl:

*„Kdekoliv v lesích vůbec dlím,
kde pobývám zcela sám,
zajisti, ať žádná nemoc nemaří můj mír
či pohroužení moje neruší.“*

Když to Sakka uslyšel, pomyslel si: „Moudrý Kanha, když volí splnění prosby, nevolí nic ve spojení s potravou. Vše, co volí, náleží k asketickému životu.“

Nicméně Sakka opět řekl: *„Zvol si splnění prosby!“*

Bodhisatta odpověděl:

„Sakko, vládče světa, vyhlašuješ výběr:

Nech kvůli mně, Sakko, není jakkoliv kdekoliv ubližováno žádnému tvorů, ani na těle, ani na mysli: toto je, Sakko, má prosba.“

Bodhisatta pěstuje tuto ctnost štědrosti do takového rozsahu, že je připraven vzdát se nejen bohatství a jiného milovaného vlastnictví, ale i svého království, svých údů a dokonce i svých dětí a ženy; je vždy ochoten obětovat svůj život, kdykoliv by taková oběť mohla prospět lidstvu.

Vessantara-jātaka (c. 547) vypráví, jak - když byl pouhým dítětem ve věku osmi let - Vessantara uvažoval s celou upřímností: *„Kdyby někdo potřeboval mé srdce, rozřízl bych svoji hrud', vytrhnul je a dal mu je; kdyby někdo potřeboval moje oči, vyloupnul bych je a dal mu je; kdyby někdo potřeboval moje maso, odřízl bych, co by potřeboval.“*

Vyāghrī-jātaka barvitě líčí příhodu, v níž ochotně a s radostí obětuje svůj život pro dobro a štěstí druhých.

Jātakamālā příhodu podává následovně:

„Při jedné příležitosti, když **bodhisatta** procházel lesem provázen svým žákem, uviděl tygřici a její tři tygříky na pokraji smrti hladem. Pohnut soucitem, požádal svého žáka, aby opatřil pro ně nějakou potravu. To byla jen záminka, aby jej odeslal pryč, neboť si **bodhisatta** myslel:

„Proč bych měl hledat maso z těla jiného, když celé moje tělo je po ruce? Nalézt jiné maso je záležitost náhody a já bych jen ztratil příležitost konat svoji povinnost.

Když je toto tělo hanebné a původem utrpení, není moudrý ten, kdo by se netěšil z toho, že je podáno k dobru druhého. Jsou jen dvě věci, které způsobují, že člověk přehlíží zármutek druhého: připoutanost k vlastnímu potěšení a chybějící síla pomoci. Já však nemohu přijímat radost, když druhý se trápí, pokud jsem schopen mu pomoci. Proč bych tudíž měl být lhostejný?

Vrhnu-li se s tohoto srázu dolů, obětuji tím svoje bídné tělo, které nakrmí tygřici a tak předejdu, aby zabila mláďata a zachráním je před smrtí v zubech jejich matky.

Navíc tím dám příklad těm, kteří mají přání pro dobro světa. Dodám odvalu slabému, potěším ty, kteří chápou význam dobročinnosti, a inspiruji ctnostného. A nakonec onu příležitost, po níž jsem toužil, abych mohl mít příležitost obšťastnit druhé tím, že jim nabídnu své vlastní údy, získám nyní a dosáhnu zanedlouho plného buddhovství, nejvyššího osvícení.“

Když tak uvažoval, vrhnul se dolů do propasti a obětoval svůj život pro blaho oněch bezmocných tvorů.

Névaríjská (nepálská) verze této zajímavé a soucit budící příhody je následující:

V dávné minulosti žil oddaný a mocný král jménem *Mahārattha*. Mel tři syny, kteří se jmenovali *Mahā Prasāda, Mahā Deva a Mahāsattva*. Všichni byli dobří a poslušní.

Jednoho jasného dne se král, doprovázen princem a družinou, vydal na výlet do lesního parku. Mladí princové při obdivování kouzelné krásy květin a stromu postupně pronikli hluboko do hustého lesa.

Služebníci zpozorovali jejich nepřítomnost a zpravili o tom krále. Ten nařídil svým ministrům, aby je šli hledat, a vrátil se do paláce.

Tři princové při svém potulování lesem dosáhli vrcholu hory. Odtud nejstarší uviděl hladovějící tygřici s pěti tygříky téměř na prahu smrti. Po sedm dnů od porodu byla bez potravy. Tygřici přicházeli k matce sát mléko, ale ona neměla nic k nasycení jejich hladu. Tygřice hnána hladem byla očividně ve stavu, kdy vzdor přirozenosti pohltní vlastní tygříky.

Nejstarší bratr tuto dojímavou podívanou uviděl první. Ukázal tygřici svým bratrům a řekl: „*Podívejte na ten žalostný pohled, bratři! Ta hladovějící tygřice je nyní schopna pohltnit své tygříky. Jak je jejich stav bídný!*”

„Co je jejich hlavní potravou, bratře?“ tázal se Mahāsattva.

„Maso a krev je hlavní potravou tygru a lvů,“ odpověděl Mahā Prasāda.

„Zdá se, že tygřice je velmi slabá. Zřejmě je po několik dnů bez potravy. Jak ušlechtilé, kdyby někdo mohl obětovat vlastní tělo kvůli nim!“

„Kdo by však byl ochoten učinit tak velkou oběť!“ poznamenal Mahā Dēva.

„Jistě, nikdo by nebyl schopen tak učinit,“ konstatoval Mahā Prasāda.

„Nemám inteligenci. Nevědomí jako my by nebyli schopni obětovat svá těla kvůli druhému. Mohou však být nesobečtí lidé s neomezeným soucitem, kteří by byli ochotni tak učinit,“ řekl Mahāsattva soucitným tónem.

Tak mezi sebou diskutovali, vrhli poslední pohled na bezmocnou tygřici a odešli.

Mahāsattva si pomyslel:

„Obětovat musím toto pomíjející tělo kvůli této hladovějící tygřici. Hanebné je toto tělo a podléhá rozpadu a smrti. Lze jej zdobit a navonět, ale brzy bude páchnout a zanikne.“

Když tak uvažoval, požádal bratry, aby pokračovali, on že si poodejde z nějakého důvodu do lesa.

Obrátil své kroky zpět k místu, kde tygřice dlela. Když pověsil své šaty a ozdoby na strom, znovu si pomyslel:

„Pracovat musím pro blaho druhých. Soucitní musíme být ke všem bytostem. Sloužit těm, kdo potřebují naši pomoc, je naše prvořadá povinnost. Toto moje hanebné tělo obětuji a tak zachráním tygřici a jejich pět tygříků. Tímto záslužným činem kéž dosáhnu plného buddhovství a zachráním všechny bytosti před oceánem *samsāry*. Kéž všechny bytosti jsou zdravý a šťastny!“

Pohnut soucitem a inspirován duchem nesobecké služby, nebojácně seskočil ze srazu směrem k tygřici.

Pád neměl za následek okamžitou smrt. Tygřice, ač svoji povahou krutá, litovala *bodhisattvu* a nechtěla se jeho těla ani dotknout.

Bodhisatta myslel jinak: „Zřejmě je ubohé zvíře příliš slabé, aby mne pohltilo!“

Šel proto hledat zbraň. Přišel na bambusový úlomek a spustil se k tygřici, prořízl si hrdlo a mrtev padl na zem v kaluži krve.

Hladová tygřice chtivě pila krev a pohltila maso, zanechavši pouhé kosti.

Vyprávění připojuje, že v okamžiku, kdy *bodhisattva* obětoval své tělo, země se zatřásla, vody oceánů byly rozbouřeny, sluneční paprsky se zaclonily, zrak byl dočasně zakalen, *devove* volali *sādhu* a květy *parijāta* padaly jako déšť z nebe dolů.

Postižení zemětřesením, dva starší bratři správně uhodli, že jejich mladší bratr se musel stát kořistí tygřice.

„Jistě Mahāsattva obětoval svůj život, neboť“ mluvil velmi soucitným tonem,“ řekl Mahā Dēva.

Oba se obrátili zpět a šli na ono místo. Byli zděšeni a jati posvátnou hrůzou z nečekané podívané. To, co viděli, nebyl jejich milovaný bratr, ale hromada kosti potřísněná krví. Na stromě opodál viděli visící části oděvu.

Plakali, omdleli, a když opět získali vědomí, navrátili se domů s těžkým srdcem.

Téhož dne, kdy *bodhisattva* obětoval svůj život, měla královna matka sen, že byla mrtvá, že její zub vypadl, a že prožívala bolest jako by její tělo bylo řezáno ostrým nástrojem. Dále se jí zdálo, že jestřáb přišel a vrhnul se střemhlav dolů a odnesl jednoho ze tří krásných holubů, kteří byli usazeni na střeše.

Královna byla poděšena a po probuzení si vzpomněla, že její princové odešli na vyjížďku do lesa. Spěchala ke králi a vyprávěla mu nic dobrého nevěstící sny.

Když se dověděla, že jsou princové postrádáni, naléhala na krále, aby vyslal posly je hledat.

Někteří ministři, kteří je vyšli hledat dříve, se vrátili do paláce se smutnou zprávou o žalostné smrti nejmladšího prince. Když to uslyšeli, nikdo nebyl schopen zdržet se pláče. Král však povzbuzoval královnu, a když vsednul na slona, rychle se ubíral lesem se svými pobočníky a přivedl zpět druhé dva zarmoucené syny.

Jejich zármutek byl zprvu tak veliký, že nebyli schopni slova. Když později nabrali odvahu, vysvětlili truchlící matce hrdinný skutek svého ušlechtilého bratra.

Brzy nato vydal král příkaz ke konání nutných příprav k návštěvě pamětihodného místa děje události.

Všichni postupně došli na ono místo. Při samotném pohledu na krví potřísněné kosti jejich nejdražšího syna, roztroušené sem a tam, ztratili oba - král i královna - vědomí. Bráhman Purohita okamžitě nad nimi vylil vodu santalového dřeva a oni opět získali vědomí.

Král na to přikázal svým ministrům, aby posbírali veškeré vlasy, kosti a části oděvu a po jejich nahromadění je uctil. Když jim doporučil, aby postavili zlatou *cetiya* uchovávající ostatky, se zarmouceným srdcem se odebral do svého paláce.

Cetiya byla později pojmenovaná „*Om namo buddha*“.

Na konci *jātaky* je uvedeno, že ona *cetiya* se nyní nazývá „*Namurā*“.

Přes rozdíl v obou verzích, ústředním tématem u obou je *bōdhisattvo* sebeobětování. Není podstatné, zda *bodhisatta* obětoval svůj život jako asketa či jako princ.

Tak jako v ostatních *jātakāch*, tak i zde je připojena *nidāna* či příležitost *jātaky*. Chybí zde však osvětlení identity osobností, které nacházíme na konci *jātak*.

Nevārijskā jātaka je očividně rozvláčnější než její sanskrtská verze. Její původ je nejasný.

* * *

S tématem *bodhisattova* způsobu pěstování *dāny* se vyskytuje zajímavá zpráva v jednom důležitém textu komentáře k *Cariyā-pitace*.

Když daruje potravu, zamýšlí tím *bodhisatta* obdařit příjemce dlouhým životem, krásou, štěstím, silou, moudrosti a nejvyšším plodem - *nibbānou*.

- Dává žíznivým bytostem pít za účelem uhašení žízně vášně;
- části oděvu k získání morálního studu a morální bázně;
- vozidla pro kultivování psychických sil;
- vůně pro vycítění morálky (*sīla*);
- věnce a masti pro dosažení jasů náležející ctností *Buddhy*;
- sedátka pro získání sezení v osvícení;
- ubytování s nadějí sloužit jako útočiště pro svět;
- světla k získání pěti druhů očí, totiž fyzické oko, oko moudrosti, božské oko. *Buddhovo* oko a oko vševědoucnosti;
- tvary pro obdaření *Buddhovou* auro;
- zvuky pro pěstování hlasu tak sladkého jako hlas Bráhmův;
- chuti, aby mohl být milý všem;
- doteky pro dosažení jemného organismu *Buddhy*;
- lék kvůli neumírání (*nibbāna*),
- osvobozuje otroky, aby vysvobodil lidi ze zajetí vášní;
- vzdává se dětí, aby rozvinul otcovský cit vůči všem;
- vzdává se manželky, aby se stal pánem světa;
- vzdává se království, aby zdědil království spravedlnosti.

Vedle odhalení altruistického postoje *bodhisatty*, tyto vznešené snahy prozrazují jeho nezištné úsilí o zlepšení lidstva.

SĪLA

Ve spojení s touto abnormální štedrostí *bodhisatty* je jeho ctnostné chování (*sīla*). Význam tohoto pálijského termínu je kázeň. Spočívá v povinnostech, které je třeba konat (*caritta*), a zdrženlivosti (abstinenční), kterou má pěstovat (*vāritta*). Tyto povinnosti vůči rodičům, dětem, manželovi, manželce, učitelům, žákům, přátelům, mnichům, podřízeným atd. jsou popsány podrobně v *Sigālovāda-suttě*

Povinnosti laického přívržence jsou popsány v řadě vztahů, z nichž každá má z mnemotechnických důvodů pět položek:

1. Syn se má starat o své rodiče tím, že 1) je podporuje, 2) koná svěřené úkoly, 3) udržuje tradici rodiny, 4) jedná tak, aby byl hoden svého dědictví, a navíc 5) daruje almužny k uctění svých zesnulých příbuzných.

2. Rodiče, kteří jsou takto zajištěni svým synem, mají 1) jej odvrátit od zlého, 2) vest jej k dobrému, 3) vychovávat jej k povolání, 4) opatřit mu vhodnou manželku a 5) předat mu ve vhodný čas jeho dědictví.

3. Žák má ctít učitele tím, že 1) povstane, 2) pečuje o něj, 3) pozorně mu naslouchá, 4) obsluhuje jej a 5) pečlivě se učí.

4. Když je učitel takto uctěn, má žáka 1) vychovávat v nejlepší disciplíně; 2) učit ho, aby vše dobře pochopil, 3) učit každé vhodné řemeslo a vědu, 4) seznámit ho s přáteli a druhy a 5) ve všech oblastech mu zajišťovat ochranu.

5. Manžel se má starat o manželku 1) respektováním, 2) tím, že jí nepohrdá, 3) tím, že jí není nevěrný, 4) tím, že není panovačný a 5) darováním ozdob.

6. Když je o manželku takto postaráno, ujímá se tato svého manžela tím, že 1) dobře koná své povinnosti, 2) je přívětivá k lidem okolo, 3) není mu nevěrná, 4) přinesené ochraňuje a 5) je zručná a pracovitá ve všech povinnostech.

7. Mladý příslušník rodu se má starat o své přátele a druhy 1) darem, 2) vlídnou mluvou, 3) prospěšným chováním, 4) nestranností a 5) čestností.

8. Když je o přátele a druhy takto postaráno, ujímají se tito mladého příslušníka rodu tak, že 1) ho chrání, když je nedbalý (lehkomyšlný), 2) hlídají majetek lehkomyšlného, 3) jsou mu útočištěm, je-li v nebezpečí, 4) v neštěstí jej neopouštějí a 5) váží si i ostatních členů jeho rodiny.

9. Pán se má starat o služebníky a zaměstnance 1) rozdělováním práce podle jejich sil, 2) vydáváním jídla a mzdy, 3) péčí o nemocné, 4) tím, že se s nimi podělí o neobvykle pochoutky a 5) casem jim dá dovolenou.

10. Když se pán takto postaral o služebníky a zaměstnance, potom tito mají 1) vstávat dříve než on, 2) ulehát až po něm, 3) brát jen darované, 4) konat dobrou práci a 5) přivádět mu dobré jméno a pověst.

11. Mladý příslušník rodu se má starat o askety a bráhmany 1) milými činy, 2) milými slovy, 3) milými myšlenkami, 4) tím, že před nimi nezavírá dveře, a 5) darováním hmotných potřeb.

12. Když se mladý příslušník rodu takto staral o askety a bráhmany, potom tito 1) jej odvracejí od zlého, 2) vedou ho k dobrému, 3) cítí s ním s laskavou myslí, 4) povědí mu to, co neslyšel (co nezná), a očistí to, co slyšel, a 5) ukážou mu cestu k nebeským oblastem.

Bodhisatta, který splňuje všechny tyto povinnosti (*caritta sīla*), stává se opravdu jemným a ušlechtilým člověkem.

Vedle těchto základních povinností se snaží usilovně dodržovat ostatní předpisy, vztahující se k morálce (*vāritta sīla*), a tak vést ideální buddhistický život.

Když správně rozlišuje zákon akce a reakce, zdržuje se z vlastní vůle špatného a koná dobro podle svých nejlepších schopností. Považuje to za svoji povinnost, aby byl přínosem sobě i druhým a nikomu prokletím, člověku ani zvířeti.

Jelikož je život drahý každému a nikdo nemá právo druhému život brát, rozšiřuje svůj soucit a dobrotivost ke každému živému tvoru, ba i k sebenepatrnějším tvorečkům, kteří mu lezou na nohy, a dbá na to, aby nezabil či nezranil jakoukoliv živou bytost. Je to živočišný pud u člověka, který jej ponouká, aby nemilosrdně zabil slabé a živil se jejich masem. Ať pro ukojení vlastní chuti nebo ze zábavy, není ospravedlnitelné zabít nebo nechat zabit bezmocného živočicha jakoukoliv metodou - ať krutou či lidskou. A jestliže je špatné zabíjet živočichy, co je třeba říci o zabíjení lidských bytosti, ať pod jakýmkoliv motivem, který se na první pohled jeví jako ušlechtilý.

Dále se *bodhisatta* zdržuje všech forem krádeže, prime či nepřímé, a tak rozvíjí poctivost, opravdovost a přímost. Zdržováním se špatného chování, které snižuje vznešenou povahu člověka, se snaží být čistý a cudný ve svém sexuálním životě. Vyhýbá se falešné mluvě, hrubému jazyku, pomlouvání a planému tlachání a vyslovuje jen slova, která jsou pravdivá, sladká, mírumilovná a

prospěšná. Vyhýbá se omamným nápojům, které vedou k duševnímu rozrušení a zmatenosti, a pěstuje bdělost jasnost vidění.

Bodhisatta by se držel těchto pěti zásad, které vedou ke kontrole skutku a slov, i kdyby to bylo proti jeho vlastním zájmům. Při vhodné příležitosti obětuje nejen vlastnictví a bohatství, ale i samotný život pro tyto zásady.

Není správná představa, že *bodhisatta* je dokonalý ve svém jednání během svého putování v *samsāře*. Jelikož je světským člověkem, má své vlastní chyby a omezení. Určité *jātaky*, jako *Kanavera jāta* (c. 318), jej líčí jako velmi hrozného loupežníka. To však je spíše výjimkou než pravidlem.

Velká důležitost, jakou aspirant na buddhovství přisuzuje morálce, je zřejmá z *Sīlavīmamsa-jātaky* (6. 362), kde *bodhisatta* říká: „Bez morálky moudrost nemá cenu.“

Ve chvále morálky (*sīla*), základu všech ostatních vyšších ctností, píše ctihodný Buddhaghosa v díle *Visuddhimagga* (1,24):

*„Která jiná vůně vane s větrem i proti větru?
Které schodiště vede jako ona k bráně nebes?
Které dveře se otevírají do města nibbāny?
Mudrc, jehož ctnost je jeho ozdobou,
převyšší nádheru a zdobící perly králů.
U mravných mužů mravnost ničí hanu,
plodí radost a chválu. Tak má být chápána
suma celé rozpravy o síle
morálky, kořene zásluh, ničitele chyb.“*

NEKKHAMMA

Ještě horlivější je entuziasmus, který *bodhisatta* vykazuje vůči *nekkhamma* (odříkání), neboť povahově je milovníkem samoty. *Nekkhamma* zahrnuje jak odříkání (zřeknutí) se světských radostí tím, že přijme asketický způsob života, tak dočasné potlačení překážek (*nīvarana*) pohrouženými (*jhāna*).

Bodhisatta není ani sobecký, ani egoistický, ale je ve své činnosti nesobecký. Je dokonce připraven obětovat své štěstí kvůli druhým.

I když může vězet v klínu přepychu, ponořen do světských radostí, může chápat jejich pomíjivost a hodnotu odříkání.

Když si tak uvědomuje marnost prchavých hmotných radostí, pak ze své vůle opouští své pozemské vlastnictví a když si oblékne jednoduchý asketický háv, pokouší se vést svatý život ve vsi jeho čistotě. Zde pěstuje vyšší morálku do takového rozsahu, že se stává prakticky nesobeckým ve všech svých činech. Žádná lákadla - ať to je sláva, bohatství, pocta nebo světský zisk - by ho nemohla svést k tomu, aby konal cokoliv proti svým zásadám.

Někdy až první šedivé vlasy - jako tomu je v Makhādeva-jātace (c. 9) - jsou dostatečnou výzvou *bodhisattovi*, aby opustil nevhodnou atmosféru paláce pro nezávislý život poustevníka o samotě. *Někdy kapka rosy nebo odvanutý list může jej přimět, aby přijal asketický život.*

Bodhisatta však nedodržíje pěstování odříkání vždy.

V *Kusa-jātae* (c. 531) byl například *bodhisatta* vystaven mnohému ponížení za svoji touhu získat ruku krásné princezny *Pabhāvatī*.

V *Darimukha-jātae* (c. 376) je zase zmínka, že jeden *pacceka Buddha*, někdejší přítel *bodhisatty*, k němu přišel a řekl:

*„Smyslné požitky jsou jen bažinou a močálem,
hrůza s trojím kořenem jim říkám.
Prohlásil jsem, že jsou pára a prach, pane.
Staň se bratrem a zřekni se jich všech.“*

Ten pohotově odpověděl:

*„Poblázněn, vázán a hluboce jsem potřísněn,
bráhmane, požitky, ať jsou pramenem strachu.
Miluji však život a nemohu je zapřít:
Dobré činy konám neustále.“*

V období éry bez *Buddhy* by *bodhisatta* přijal život askety a vedl by život ve svatém celibátu o samotě. Jestliže zrozen v éře *Buddhy*, vedl by život *bhikkhua* v přísném souladu s příslušnými předpisy. Ideální *bhikkhu*, který vede příkladný život, je přínosem sobě i ostatním. Učí jak příkladem, tak příkázáním. Uvnitř je čistý, vně očišťuje.

Je velmi snaživý při práci na svém duchovním rozvoji, přičemž se současně stará o duchovní potřeby slabších bratrů a sester. Není přítěží společnosti, protože nikoho neobtěžuje. Je jako včela, která extrahuje med z květu, aniž by jej poškodila. Nemá žádné vlastnictví, protože se vzdal všeho světského. Potřeb má málo a spokojenost je jeho bohatstvím. Nelituje minulosti, ani se netrápí pro budoucnost. Žije v přítomnosti prost odpovědnosti a světských okovů. Je připraven putovat, kamkoliv se mu zachce, pro dobro a štěstí druhých, aniž by se poutal k jakémukoliv místu. Za všech životních změn si uchovává vyrovnanou mysl. Jeho nezištné služby jsou vždy ostatním k dispozici. Nebuddhističtí asketi se bez výjimky nazývají *paribbājakové, ājīvakové, sanyāsinové* atd. *Bhikkhu* se nyní stal výlučně buddhistickým mnichem.

Předpisy stanovené pro *bhikkhua* mu nedovolují prosit druhého o cokoliv. Může přijmout čtyři potřeby - oděv, almužnu, ubytování a lék -jemu darované. Potřebuje-li jakoukoliv potřebu, má povoleno vyžádat si ji od rodičů, blízkých příbuzných nebo od přihlášených mecenášů.

Bhikkhu není vázán doživotními sliby. Do řádu vstupuje ze svého rozhodnutí, aby vedl svatý život, dokud se nerozhodne jej opustit. Jakmile si jednou oblékne žluté roucho - znak *arahantů* -, je povinen dodržovat předpisy, které k tomu náleží.

Vést život v dokonalé čistotě a nesobecké službě, ovládat a očišťovat mysl v klidu, vidět věci tak, jak opravdu jsou, myslet správně a do hloubky, rozvíjet vyšší přirozenost člověka, plně oceňovat vyšší duchovní hodnoty - takové možnosti a tak velké příležitosti neposkytuje žádný jiný způsob života jako život *bhikkhua*.

Bhikkhu může vést buď kontemplativní nebo studijní život. Prvý je s ideálem *bhikkhua* více v harmonii, neboť konečný cíl oblékání žlutého roucha - symbolu svatosti a skromnosti - je vymýtít vášně a uskutečnit nibbānu.

PAÑÑĀ

Po *nekkhamma* následuje *paññā* (moudrost nebo poznání). Je to správné chápání povahy světa ve světle pomíjivosti (*anicca*), strastiplnosti (*dukkha*) a nepřítomnosti trvalé podstaty (*anattā*). *Bodhisatta* medituje o těchto třech rysech, ale nikoliv do takového rozsahu, aby mohl dosáhnout *arahantství*, neboť učinit to by bylo odchýlením od jeho cíle.

Současně nepodceňuje světskou moudrost. Snaží se dokonce získávat moudrost i od svých služebníků. Nikdy neukazuje jakékoliv přání ukázat svoje poznání, nestydí se dokonce přiznat neznalost ani před veřejností, neboť za žádných okolností se neukáže jako šarlatán. Co ví, je vždy k dispozici druhým, a o to se dělí s nimi beze zbytku. Snaží se podle svých sil, aby druhé vedl z temnoty ke světlu.

Poznání je trojího druhu. Prvním druhem je **poznání získané ústně** (*sutamaya paññā*). Za starých časů, kdy se nepoužívalo tisku, získávalo se poznání nasloucháním. Odtud učenec byl nazýván *bahussuta* (tj. ten, kdo mnoho slyšel), což odpovídá termínu erudice. Dalším druhem je **poznání získané myšlením** (*cintāmayā paññā*). Praktické vědecké poznání Západu je přímým výsledkem tohoto druhu poznání. Třetí je nejvyšším druhem poznání, a to **poznání získané meditací a kontemplací** (*bhāvanā-maya paññā*). Právě touto meditací si člověk uvědomuje intuitivní pravdy, které jsou mimo dosah logického usuzování. *Bhāvanā* či meditace není pasivním sněním, ale energickým snažením. Vede k pozvednutí sama sebe, k sebekázní, k sebeovládání a k sebeosvětlení. Je rovněž tonikem srdce.

Moudrost je vyvrcholením buddhismu. Je prvním faktorem v ušlechtilé osmičlenné stezce (*sammā-ditthi*). Je jedním ze sedmi faktorů osvícení (*dhamma-vicaya-sambojjhanga*). Je jedním ze čtyř prostředků uskutečnění (*vimamsa-iddhipāda*). Je jednou z pěti sil (*pahhābala*) a jednou z pěti řídicích schopností (*pahhindriya*). Právě moudrost vede k očištění a konečnému osvobození.

VIRIYA

Úzce spřízněna s moudrostí (*paññā*) je *virīya* (energie nebo vytrvalost). Zde *virīya* neznamena fyzickou sílu, ač tato je kladem, ale duševní vitalitu nebo sílu charakteru, která je vyšší. Je definována jako vytrvalé úsilí pracovat pro blaho druhých, jak v myšlenkách, tak skutky. Když se pevně postaví na tuto dobrou vlastnost, *bodhisatta* rozvíjí spoléhání sama na sebe, což se stává jedním z jeho vynikajících rysů.

Slovy Dr. Thakura by *bodhisatta* při spoléhání na své vlastní síly formoval svoji mysl takto:

*„Nechť se nemodlím, abych byl ochraňován před nebezpečím,
ale abych mu beze strachu čelil.*

Nechť neprosím o utišení své bolesti, ale o odvahu ji překonat.

*Nechť nežadoním v úzkostlivých obavách, abych byl spasen,
ale nechť doufám v trpělivost k získání svého osvobození.”*

Virīya bodhisatty je jasně vylíčena v *Mahājanaka-jātae* (c. 539). Ztroskotav na širém moři po sedm dnů neustával v zápase, aniž by jedinkrát ztratil naději, až byl nakonec zachráněn.

Neúspěchy považuje za kroky k úspěchu, protivenství jej přiměje k znásobení svého úsilí, nebezpečí zvětšuje jeho odvalu. Když si klesá cestu mezi obtížemi, které snižují nadšení slabého, když překonává překážky, které berou odvalu běžnému člověku, dívá se přímo směrem k cíli. Nezastavuje se, dokud svého cíle nedosáhne.

Mārovi, který radí *bodhisattovi*, aby se vzdal svého hledání, řekl: „*Smrt v boji s vášněmi se mi zdá čestnější, než život poraženého.*”

Tak jako jeho moudrost je vždy zaměřena na službu druhým, tak je to i s fondem jeho energie. Místo aby ji omezil na úzkou cestu vedoucí k realizaci osobních cílů, zaměřuje ji do širokého toku své činnosti, která vede k univerzálnímu štěstí. Bez ustání a neúnavně pracuje pro druhé, neočekává žádné náhrady či odměny. Je vždy ochoten sloužit druhým podle svých nejlepších schopností.

V určitém ohledu hraje *virīya* v dosahování cíle dokonce větší úlohu než *paññā*. U toho, kdo jde po ušlechtilé osmidílné stezce, správné úsilí (*sammā-vāyāma* nebo *virīya*) potlačuje vznik špatných stavů, vymytí ty, které vznikly, stimuluje dobré stavy a zdokonaluje ty dobré stavy, které již vznikly. Slouží jako jeden ze sedmi faktorů osvícení (*virīya-sambojjhanga*). Je jedním ze čtyř prostředků uskutečnění (*virīyiddhipāda*). Právě *virīya* vykonává funkci čtyř způsobů správného úsilí (*sammappadhāna*). Je jednou z pěti sil (*virīyabala*) a jednou z pěti řídicích schopností (*virīyindriya*).

Virīyu lze tudíž považovat za referenta, který vykonává devět funkcí. Právě úsilí spojené s moudrostí slouží jako silná ruka k dosažení veškerých cílů.

KHANTI

Stejně důležitá jako *virīya* je *khanti*. Je to trpělivé snášení utrpení, které člověku způsobili jiní, a shovívavost ke špatnostem druhých.

Bodhisatta pěstuje trpělivost do takového rozsahu, že není vyprovokován, ani jsou-li jeho ruce a nohy odřezávány. V *Khantivāda-jātae* (c. 313) se ukazuje, že *bodhisatta* nejen zmužile snášel mučení, které mu přivodil opilec král, který nemilosrdně nařídil, aby jeho ruce a nohy, nos a uši byly odříznuty, ale reagoval na tato zranění požeňáním.

Když ležel na zemi v hluboké kaluži vlastní krve, se zmrzačenými údy, *bodhisatta* řekl:

„Necht' žije dlouho král, jehož krutá ruka takto mi tělo zničila.

Čistá mysl, jakou je moje, skutky, jako jsou tyto, s hněvem nikdy neposuzuje.”

O jeho odpouštění se říká, že kdykoliv mu je ublíženo, myslí si o agresorovi:

„Tato osoba je jedním z mých spolublížních. Úmyslně nebo neúmyslně, jsem se musel sám stát pramenem provokace, anebo to může být následkem mé minule špatné kammy. Jelikož to je výsledek mého vlastního činu, proč bych měl vůči němu chovat zlou vůli?”

Lze poznamenat, že *bodhisatta* se nepopudí ani jakýmkoliv nemorálním chováním člověka.

Když nabádal své žáky, aby pěstovali odpouštění, Buddha v *Kakacupama-sutte* říká:

„I kdyby loupežníci vaše údy řezali pilou s dvěma rukojeťmi, kdybyste na základě toho pokazili svoji mysl, nejednali byste podle mého učení.

Tak se máte cvičit: „*Neposkvrněná zůstane naše mysl. Žádné špatné slovo neunikne z našich rtů. Laskaví a soucitní, s milujícím srdcem nechovajícím žádnou zlovůli, budeme žít objímající i tyto loupežníky myšlenkami dobrotivosti. Z toho vycházejí, budeme žít a s myslí spojenou s dobrotivosti, širokou, majestátní, neomezenou, prostou nenávisti a osvobozenou od útrap, budeme naplňovat celý svět.*“

Když *bodhisatta* pěstuje trpělivost a toleranci, snaží se hledat dobro to krásné u každého, místo aby na druhých viděl jen to ošklivé.

SACCA

Pravdivost nebo *sacca* je sedmá dokonalost. Rozumí se jí plnění vlastního slibu. Je jedním z význačných rysů *bodhisatty*, neboť ten své slovo neporuší. Jedná, jak mluví, mluví, jak jedná.

Podle *Hārīta-jātaky* (c. 431) *bodhisatta* během svého životního putování nikdy nevysloví nepravdu, i když občas může porušit jiné čtyři předpisy.

Pravdu neskrývá, ani když má být zdvořilý.

Činí pravdu svým vůdcem a považuje za svoji závažnou povinnost, aby držel své slovo. Dobře uvažuje, než učiní svůj slib, ale jakmile slib učiní, dodrží jej za každou cenu, i za cenu svého života.

V *Hiri-jātace* (c. 363) *bodhisatta* radí:

*„Ve skutečích buď ke každému slibu opravdový,
odmítej slíbit, co učinit nemůžeš;
moudří se na chvástouny dívají z vysoka.“*

V *Sutasoma-jātace* (c. 537) se opět vypráví, že ke splnění slibu byl *bodhisatta* připraven obětovat svůj život.

*„Tak jako ranní hvězda ve výšce
se ve vyrovnané dráze vždy drží
a během celých období, dob a roku
ze své cesty neodbočí,
stejně tak on při veškeré moudré mluvě
neodbočí nikdy z pravdy stezky.“*

Bodhisatta je spolehlivý, upřímný a čestný. Co si myslí, říká. V jeho myšlenkách, slovech a skutečích je dokonalá harmonie.

Je důsledný a přímočarý ve veškerém svém jednání. Není pokrytec, jelikož se přísně přidržuje svých vysokých zásad. Není žádného rozdílu mezi jeho vnitřním já a jeho výroky navenek. Jeho soukromý život je v souhlasu s jeho životem veřejným.

Nepoužívá lichotek, aby získal srdce druhých, nevynáší se, aby získal jejich obdiv, neskrývá své chyby nebo marnivě nevykazuje své ctnosti. Chvályhodně chválí bez potměšilsti, hanebně haní spravedlivě, ne s opovržením, ale ze soucitu.

Pravdu dokonce nevyslovuje vždy. Nemá-li takové vyslovení vést k dobru a štěstí druhých, potom zůstává tiché. Jestliže se jakákoliv pravda zdá blahodárná pro druhé, vysloví ji, ať je pro něho jakkoliv škodlivá. A ctí slovo druhých tak, jako cti slovo vlastní.

ADDHITTHĀNA

Za pravdivostí následuje *adhitthāna*, kterou lze překládat jako pevné rozhodování. Bez tohoto pevného rozhodování ostatní dokonalosti nelze splnit. Je přirovnáváno k základům budovy. Tato volní síla vytlačí všechny překážky z *bodhisattovy* cesty a nezáleží na tom, co by mohlo na něho přijít - nemoc, zármutek nebo neštěstí, nikdy nespustí oči od svého cíle.

Bodhisatta Gotama se například pevně rozhodl, že se vzdá královských radostí a získá osvícení. Dlouhých šest let trval jeho nadlidský zápas. Musel vydržet mnohé těžkosti a čelit nesčítným obtížím. V kritickém okamžiku, když nejvíce potřeboval jejich pomoc, jeho pět oblíbených žáků ho opustilo. Páce však se svého úsilí nevzdal. Jeho nadšení se zdvojilo. Zápasil samotný a postupně dosáhl cíle.

*„Tak jako skalnatý vrchol hory
nehybně stojí, na pevném základu,
neotřesen prudkou vichřicí,
a vždy na svém místě,
stejně tak musíš vždy být
v rozhodnutí pevně utvrzen.“*

Bodhisatta je mužem pevného rozhodování, jehož vyšší zásady nemohou být otřeseny. Snadno přesvědčitelný ke konání dobra, nikdo ho nemůže pokoušet, aby učinil cokoli proti těmto zásadám. Podle toho, jak si to vyžaduje situace, je jemný jako květina či pevný jako skála.

METTĀ

Nejdůležitější ze všech *pāramī* je *mettā* (skt. *maitri*). V angličtině ani v češtině není vhodného výrazu k jejímu překladu. Překládá se obvykle jako dobrotivost, dobrá vůle, přátelství nebo milující laskavost a definuje se jako přání štěstí všem bytostem bez výjimky. Právě tato *mettā* ponouká *bodhisattu*, aby se vzdal osobního osvobození kvůli druhým. Je prostoupen bezmeznou dobrou vůlí ke všem bytostem bez rozdílu kast, vyznání, barvy či pohlaví. Jelikož on je ztělesnění univerzální lásky, nebojí se nikoho, ani se nikdo nebojí jeho. Divoká zvěř v odlehlých džunglích jsou jeho milí přátelé. Sama jeho přítomnost mezi nimi podporuje jejich vzájemné přátelství. On vždy přechovává ve své mysli bezmeznou dobrotivost ke všem, kteří žijí.

Mettā je třeba v buddhismu odlišovat od osobní lásky nebo běžné smyslné lásky. Od lásky přichází strach a zármutek, nikoliv však od *mettā*.

Při pěstování této milující laskavosti člověk nemá ignorovat sebe. *Mettā* má být šířena k sobě samému stejně jako k druhým. *Mettā* buddhisty zahrnuje celý svět, včetně sebe.

V *Mahā-Dhammapāla-jātae* (c. 385) se ukazuje, že mladý *bodhisatta* šíří svoji dobrotivost ve stejné míře ke svému krutému otci, který přikázal, aby byl mučen a zabit, zlému popravčímu, své milující, plačící matce a svému skromnému já.

Dobrotivost má mystickou sílu, která může snadno ovlivňovat bytosti vzdálené i blízké. Čistá mysl, která vyzařuje tuto blahodárnou sílu, je schopna přeměnit divoká zvířata ve zkrocená, vrahy ve svaté.

Tato mystická síla leží v dosahu každého. Pouze lehké námahy je třeba k tomu, aby byla naší vlastní.

„Když jsem pobýval na horských svazích,“ říká Buddha, „přitáhl jsem k sobě lvy a tygry silou dobrotivosti. Obklopen lvy a tygry, levharty a buvoly, antilopami, jeleny a kanci, žil jsem v lese. Žádný tvor se ze mne nevystrašil a ani já jsem se nebál žádného tvora. Moc dobrotivosti mi byla podporou. Tak jsem žil v horách.“

Jak člověk miluje druhé, tak oni milují jeho. Žádné protichůdné síly, žádné nepřátelské vibrace, žádné negativní myšlenky nemohou postihnout toho, kdo je chráněn touto aurou milující laskavosti. S myslí v míru bude žít v nebi, které si sám vytvořil. Dokonce i ti, kteří s ním přijdou do styku, pocítí ono štěstí. Když člověk ze zvyku pociťuje dobrotivost a prokazuje ji slovy a skutky, vodotěsné komory se roztaví. Rozdílnosti postupně zmizí a „já“ se rozplyne do „všichni“. Dokonce nebude „já“ žádné. Nakonec se jedinec bude schopen ztotožnit se všemi - ve vyvrcholení *mettā*.

Bodhisatta šíří tuto *mettā* ke každé žijící bytosti a ztotožňuje se se všemi, aniž by činil rozdíl kasty, vyznání, barvy nebo pohlaví. Právě tato buddhistická *mettā* se pokouší rozbít všechny bariéry, které oddělují jednoho od druhého. Pro *bodhisattu* neexistuje žádný vzdálený a blízký, žádný nepřítel nebo cizinec, žádný zrádce nebo nedotknutelný, jelikož univerzální láska uskutečňována prostřednictvím pochopení ustavila bratrství všech žijících bytosti. *Bodhisatta* je opravdovým občanem světa, vždy laskavý, přátelský a soucitný.

UPEKKHĀ

Desátá *pāramī* je *upekkhā* neboli duševní vyrovnanost.

Pálijský termín *upekkhā* se skládá z *upa*, což znamená spravedlivě, nestranně nebo správně (*yuttito*) a *ikkha*, vidět, rozeznat nebo nazírat. Etymologicky vyznám terminu je rozeznat správně, nazírat pravdivě nebo dívat se nestranně, tj. bez připoutání nebo averze, bez přízně či nepřízně.

Zde tohoto termínu není užito ve smyslu lhostejnosti nebo neutrálního pociťování.

Nejobtížnější a nejpodstatnější ze všech dokonalostí je tato duševní vyrovnanost, zvláště pro laického přívržence, který musí žít v kolísajícím světě s měnícím se štěstím.

Přehlížení a urážky jsou v životě lidí běžné. Stejně tomu je s chválou a hanou, ztrátou a ziskem, bolesti a štěstím. Mezi všemi takovými změnami života se *bodhisatta* snaží stát nepohnutý jako pevná skála a pěstuje dokonalou duševní vyrovnanost.

V době štěstí i nepřízně osudu, uprostřed chvály i hany je vyrovnan. Jako lev se nechvěje při žádném zvuku, není rozrušen jedovatými šípy jazyku neдрžených na uzdě. Jako vítr, který neulpí na okách sítě, nenachytá se na iluzorní požitky tohoto měnícího se světa. Jako lotos, který je neposkvřněn blátem, z něhož povstává, žije nezasažen pokoušeními světa, vždy klidný, vyrovnaný a mírný.

„Jako žádné vlny neničí ticho hloubek oceánu, má být jeho mysl nevyvedena z klidu.“

A dále, *bodhisatta*, který pěstuje *upekkhā*, vyměřuje spravedlnost ke všem, aniž by byl ovlivněn přáním (*chanda*), nenávisť (*dosa*), strachem (*bhaya*) a zaslepeností (*moha*).

Lze vidět z uvedených dokonalostí, že *bodhisattovství* je ve své úplnosti životem sebeobětování, disciplíny, zřikání, hlubokého vhledu, energie, odpouštění, pravdivosti, rozhodnosti, bezmezné lásky a dokonalé mentální rovnováhy.

* * *

Navíc k těmto deseti *pāramī bodhisatta* má pěstovat tři způsoby chování (*cariyā*), totiž

- *buddhi cariyā* - konání dobra s moudrostí, neignorování vlastního vývoje,
- *ñātyattha cariyā* - práce ke zlepšení příbuzných a
- *lokāttha cariyā* - práce ke zlepšení celého světa.

-

Druhým způsobem chování není míněno protežování příbuzných, ale práce k podporování pohody vlastního příbuzenstva bez jakéhokoliv zvýhodňování.

Když takto uskutečňuje deset *pāramī* nejvyššímu bodu dokonalosti při rozvíjení tří způsobů chování, překračuje bouři zmítané moře *samsāry*, hnán sem a tam neodolatelnou silou *kammy*, objevuje se v různých dobách v rozmanitých zrozeních.

Jednou přichází k existenci jako mocný Sakka nebo jako zářivý *deva*, jindy jako lidská bytost, vznešená či nízká, opět jako zvíře atd. až nakonec, když dovedl *pāramī* do všech důsledků, nachází zrození v nebi *tusita*. Tam pobývá v očekávání vhodného okamžiku, aby se objevil na zemi jako *sammā sambuddha*.

Nebylo by správné si myslet, že se *bodhisatta* úmyslně projevuje v tak rozmanitých formách, aby získal univerzální zkušenost. Žádný jedinec není vyjmut z neúprosného zákona *kammy*, který pouze určuje budoucí zrození jedinců, vyjímaje *arahanty* a *Buddhy*, kteří učinili konec jakémukoliv životu v další existenci.

Díky své vnitřní zásluze však *bodhisatta* ovládá některé zvláštní síly. Jestliže například se zrodí v oblasti Brahmy, kde rozsah života dosahuje nespočetných věků, působením své síly vůle přestává žít v oné sféře a zrozuje se v jiném přiměřeném místě, kde může sloužit světu a pěstovat *pāramī*.

Vedle tohoto druhu dobrovolné smrti komentář *jātak* uvádí, že existuje osmnáct stavů, v nichž *bodhisatta* -jako výsledek své skryté kammické síly, nahromaděné během jeho putování v *samsāře* - se nezrozuje nikdy. Tak například se nikdy nerodí slepý nebo hluchý, ani se nestává absolutně nevěřícím, který popírá *kammu* a její účinky. Zrozuje se v říši zvířat, ale nikoliv větší než slon nebo menší než bekasína. Může trpět v běžných stavech bídy, ale nikdy není určen pro nejhlubší stavy bídy. *Bodhisatta* také nenachází zrození v čistých sídlech (*suddhāvāsa*), kam se zrozuji *anāgāmī*, ani v říších beztvarých, kde by byl připraven o příležitost sloužit druhým.

Lze se otázat: Je si *bodhisatta* vědom, že usiluje o buddhovství během svých zrození?

Někdy je a občas není.

Podle některých *jātak* se ukazuje, že při některých příležitostech si byl *bodhisatta* Gotama vědom, že usiluje o buddhovství. Jako příklad lze uvést *Visayha-setthi-jātak* (c. 340). V této zvláštní příhodě se Sakka tázal *bodhisatt*y, proč je tak výjimečně šlechtitý. Ten odpověděl, že to není kvůli nějaké světské moci, ale za jediným účelem - získat nejvyšší buddhovství. V určitých zrozeních, jako v případě *Jotipāly*, nebyl si nejen vědom své vysoké aspirace, ale dokonce tupil ušlechtilého učitele *Buddhu Kassapu* při pouhém vyslovení svatého slova *Buddha*. Lze poznamenat, že právě od tohoto *Buddhy* získal své poslední odhalení.

My sami se můžeme stát *bodhisattv*, kteří zasvětili své životy ušlechtilému smyslu sloužit světu. Není třeba si myslet, že *bodhisattv* ideál je rezervován jen pro nadlidi. Co udělal jeden, může udělat druhý, když vynaloží potřebné úsilí a nadšení. Usilujme rovněž pracovat nezištně pro dobro své i všech ostatních s vlastním životním cílem - ušlechtilým ideálem služby a dokonalosti.
„*Služ, abys byl dokonalý; buď dokonalý, abys sloužil*“.

Pāramī = *pāram* - za (tj. *bōdhi* - osvícením) + *i* –jit. Doslova to znamená to, co uschopňuje člověka, aby šel na druhý břeh.

Upravila bh.Visuddhi

Překlad z knihy *Buddha a jeho učení* od Nārada Mahā thery